

דף הרחבות לנושא –

כבוד ועונג שבת (שיעור 7)

ממצוא חפצך ודבר דבר

יחידה מספר 33

❖ הראשונים שפסקו נגד רבי יהושע בן קרחה

בשיעור למדנו את הברייתא שהביאה את מחלוקת ת"ק ורבי יהושע בן קרחה, שחלקו אם מותר לרמוח על 'חפציו' בערב שבת. הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן, שפסק הלכה כרבי"ק, המתיר. ברם בשאלות ציטט את דברי ת"ק והשמיט את דברי רבי"ק!

שאלת דרב אחאי פרשת בראשית שאילתא א

אמר רב הונא לא ישכור אדם פועלין בשבת ולא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב לכאורה לפני בעל השאלות הייתה גרסת הר"ן –

חידושי הר"ן מסכת שבת דף קנ עמוד א

הא קמ"ל אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב וכר' יהושע בן קרחה. כך נראה שגורס רש"י ז"ל. ובנוסחאות שלנו – "הא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב ודלא כרבי יהושע בן קרחה. וגירסת רש"י ז"ל נ"ל עיקר מדקא פסיק ר"י הלכה כרבי יהושע בן קרחה ואיהו דאמר הלכה כסתם משנה

אמנם הר"ן מסיים בקביעה שהלכה כרבי"ק, אך הוא בהחלט הכיר גרסה של הגמרא שפסקה נגד רבי יהושע בן קרחה.

לפי שיטת השאלות יצא שמה שאסור לומר בשבת, אסור גם לרמוח. ברם שיטתו יחידאית נגד כל הראשונים (גם הר"ן, שגורס כמותו, כתב שגרסת רש"י היא הנכונה).

❖ הגדרת גבולות דברים שיש דרך מותרת לעשותם

בשיעור הובאה קביעת הגמרא שאם יש דרך מותרת לעשות את הפעולה, מותר לו לדבר עליה, למרות שמובן לנו שכוונתו לעשותה בדרך האסורה.

רע"א מקשה – הרי במצב של פיקוח נפש מותר לחלל שבת בכל דרך שהיא, אם כך מותר לדבר על כל דבר בשבת!

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ה

רשאי לומר לדרך פלוני אני הולך למחר כיון דיש לו היתר בשבת ע"י בורגנין, ולא אמרינן דשרי למימר כן בכל המלאכות כיון דיש לו היתר לעשות כן בשבת לחולה שיש בו סכנה!!

הוא מציע שני תירוצים –

1. בורגנין שכיח יותר
2. שרי רק מה שיש מציאות לעשות בשבת בלי מלאכת שבת, מה שאין כן ההיתר לחולה, דיש בו מלאכת שבת, אלא דנדחת מפני החולה

ההסבר הראשון הוא שמותר לדבר רק על דברים שכיחים דיים. לפי תירוץ זה, הקולא של אמירת דברים שיש דרך מותרת לעשותם מוגבלת לדברים שכיחים בלבד.

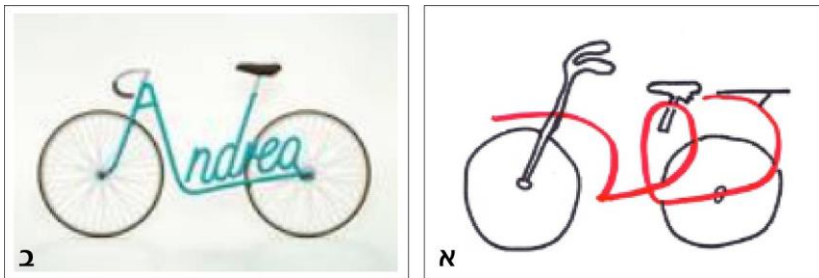
התירוץ השני מתייחס למהות ההיתר. במצב של בורגנין, אין איסור. במצב של פיקוח נפש, יש חילול שבת, אלא שמותר ואף חובה לחלל את השבת במקרים אלו.

❖ תשובות "במראה הבזק" אודות נסיעה על אופניים בשבת

שו"ת במראה הבזק חלק ט שאלה ח

שאלה :

ידוע לנו שהשאלה על אודות רכיבה על אופניים בשבת וביום טוב הייתה קשורה בעיקר לחשש של תיקון תקלות נפוצות, כגון בריחת אויר מן הגלגלים או ירידת ה"שרשרת" ממקומה. כיום עומדת לרשותנו טכנולוגיה ששימוש בה יבטל לגמרי את שני החששות. מדובר באופניים המסוגלות לעבור מרחק של 50,000 מייל (כ-80,000 ק"מ) בלי שום בעיה עם השרשרת. באופניים יש רצועה הדומה מאוד לרצועה המשמשת מכוניות, שאיננה נשחקת ואיננה יכולה לצאת ממקומה. המערכת כולה נסתרת בתוך האופניים. אופניים אלה גם מצוידות בגלגלים וצמיגים המאפשרים נסיעה של 25 מייל (כ-40 ק"מ) גם בלי אוויר בצמיגים. אנחנו נדאג שהאופניים יעוצבו בשונה מאופניים אחרות, ויהיה ברור שהם מיועדות לנסיעה בהיתר בשבת, והם ייראו כמופיע בתמונה (א). האם יש היתר הלכתי לנסיעה באופניים כאלה? יש כבר אופניים כאלו בשוק. והם נראים כמופיע בתמונה (ב).

תשובה :

שאלת הרכיבה על אופניים בשבת עלתה על שולחנם של מלכים-הפוסקים מימים ימימה¹, עם הפצתו של כלי רכב זה בעולם. מצד אחד, בעיית המחמר ושבייתת הבהמה נפתרה, וגם בעיית ההבערה איננה קיימת. מצד שני, התעוררה השאלה של אוירת השבת ושאלת "עובדין דחול". יום השבת אמור להיות מוקדש להתעלות רוחנית ויש להבדילו משאר ימות השבוע. לכן דרשו חז"ל על דברי הנביא (ישעיה נח, יג) "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבודתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ונדבר דבר": " וכבדתו – שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. ... מעשות דרכיך – שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. ממצוא חפצך – חפצך אסורין, חפצי שמים מותרין. ודבר דבר – שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול... אלא שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול מאי היא? ... כדבעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי: מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת?² חלק מהפוסקים התירו את השימוש באופניים, ובראשם בשו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סי' כה) וכך נהגו בחלק מהקהילות של יוצאי חלב³. פוסקים רבים חששו מהבעיה של אוירת השבת, ונוסף לכך מצאו נימוקים שונים כדי לאסור את השימוש בהם, וחלקם אף טענו שיש כאן גזרה שמא יבוא לעשות מלאכה⁴.

¹ כפי שיובא בהמשך. ועיין עוד בכף החיים או"ח סי' תד ס"ק ח, ובשו"ת שאילת יעקב סי' מה.

² שבת קיג ע"א-ע"ב.

³ כך היא גם דעת מו"ר הגרנ"א רבינוביץ'. לדעתו ההיתר לשימוש באופניים כאלו בשבת יגביר את שמירת השבת.

⁴ להבנת הדבר נסכם את הדעות העיקריות שהובאו בפוסקים שדנו בשאלת רכיבה על אופניים בשבת.

בשו"ת רב פעלים (שם) התיר רכיבה על אופניים בשבת ויום טוב בעיר שיש בה עירוב, שכן אין לחדש גזירה שמא יעשה זאת במקום שאין עירוב, וכן אין כאן עובדין דחול. אולם בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ג או"ח סי' יב סע' ה ס"ק ד) כתב שהרב פעלים לא התיר אלא מפני שלא הכיר את אופן השימוש באופניים, ואם היה יודע שהם עשויים להתקלקל בקלות ויש חשש גדול שיבוא לתקנם בשבת לא היה מתיר. עוד כתב ששמע שלאחר שראה הרב פעלים את אופן השימוש באופניים חזר בו מהיתרו. לכאורה לאור דברים אלו יש מקום לומר שעל אופניים שאינם עשויים להתקלקל יהיה מותר לרכוב בשבת כיוון שהחשש שמא יבוא לתקן – רחוק הוא.

אולם המעיין בדברי הרב פעלים שם יראה שבנמקו מדוע אין כאן עובדין דחול כתב, "דלא מחזי כעובדין דחול משום שבזה הגאון" (=האופניים) הנזכר בשאלה על הרוב אינו עשוי לרכוב בו אלא רק אדם אחד לבדו, ולכן אינו נראה כהולך למקום רחוק, דאין דרך לילך למקום רחוק אדם יחיד". היות שכיום נהוג לרכוב על אופניים אף למקומות רחוקים, ייתכן שאף לדעת הרב פעלים קיים האיסור מצד עובדין דחול (בייחוד באופניים המוצעים כאן, שמורכבים ממערכות טובות כל כך שניתן לרכוב עליהם למקומות רחוקים בלא חשש שיקלקלו בדרך).

גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ז סי' ל אות א) כתב שלושה טעמים לאסור רכיבה על אופניים בשבת: "א) גזירה שמא יצא חוץ לתחום. (ב) משום עובדין דחול ושבות דאורייתא בזה דאינו שובת וגופו נע ונד... (ג) יש בזה גם הגזירה של שמא יתקן מנא, שבהרבה פעמים מתפוצץ הגומי מסביב לגלגל או מתרוקן האויר ויבוא לתקן אותו או למלאות אויר בגומי וכדומה", ובהמשך דבריו ציטט את שו"ת שאילת יעקב שכתב "דבלאו הכי הוא עובדא דחול, ולפעמים רוכבים כן ממקום למקום ויחשדוהו שיצא חוץ לתחום או למסחרו".

כל הפוסקים מסכימים כי בשבת ובחג רכיבה על אופניים עדיפה על נהיגה בכל רכב ממונע. האופניים שהצעתם בשאלתכם אכן פותרות חלק מן הבעיות שהעלו המתנגדים, ויש יתרון לעיצוב המיוחד ל"אופני שבת", אך הם אינם פותרות את כל החששות. כמו כן נותרה הבעיה העיקרית, שהיא אווירת השבת. לכן פשוט שאם ניתן להשפיע על יהודים שנוסעים בשבת באיסור שיעברו מנסיעה ברכב לנסיעה באופניים – יש לעשות זאת.

אולם, לגבי השאלה אם להתיר זאת היתר גורף את ההחלטה צריך לקבל כל רב מקומי על פי המצב שבקהילתו. אם ההיתר ימעט בחילול שבת ולא יפגע באווירת השבת – ניתן להתיר את השימוש באופניים המתוארים בשאלה⁵. אם ההיתר יגרום לאווירה של "יום ספורט"⁶ – יצא שכרנו בהפסדנו ואין להתיר זאת.

שו"ת במראה הבזק חלק ט שאלה יד

שאלה :

אני רופא בבוסטון. בימי ששי אני נוסע לעבודתי בבית החולים באופניים. אני מסיים את עבודתי פעמים רבות אחרי כניסת שבת. אני חוזר באופניים כדי לחסוך חילול שבת. בחלק מדרכי אני עובר באזור בלי ערוב. האם יש בעיה בכך?

תשובה :

לרופא מותר לחזור לביתו עם סיום עבודתו גם אם הדבר כרוך בחילול שבת⁷. חזרתו של הרופא תוך שימוש באופניים בתוך העירוב מותרת⁸. ואם צריך לעבור מחוץ לעירוב⁹, מותר לרופא לנסוע באופניו ויקפיד שלא ירד מן האופניים ויוליך אותם ארבע אמות או יעבירם מרשות לרשות בהליכה, אלא יעשה הכל ברכיבה.

חשש הקלקול הוא רק הטעם השלישי שמביא הציץ אליעזר. שני הטעמים הראשונים קיימים גם באופניים מסוג זה. יתרה מזו, כפי שכתבנו, באופניים מסוג זה הטעמים הראשונים קיימים שבעתים דווקא מפני האיכות הגבוהה שלהם, שמאפשרת רכיבה למרחקים גדולים בלא חשש.

⁵ אולם דעת מ"ר הגר"ז גולדברג שאין להתיר בשום מקום.

⁶ כפי שקורה לצערנו ביום הכיפורים במקומות רבים במדינת ישראל.

⁷ הפוסקים נחלקו אם הותרו גם איסורי דאורייתא או רק איסורי דרבנן. עיין בתשובתנו בשו"ת במראה הבזק חלק ז סי' לד.

⁸ יש מן הפוסקים שהתירו שימוש באופניים בשבת לכל צורך ורבו הפוסקים שאסרו זאת, אולם לעניין רופא החוזר מעבודתו ודאי שהדבר מותר. עיין בתשובתנו לעיל סי' ח בעניין נסיעה באופניים בשבת.

⁹ בגמרא (ביצה כה ע"ב) מבואר שאין מוציאים אדם בתוך כיסא ביום טוב, אך אם הרבים צריכים לו מותר. וכן פסק הרמב"ם (הלכות יום טוב ה, ג): "ואין יוצאין בכסא, אחד האיש ואחד האשה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואיש שהיו רבים צריכין לו, יוצאין בכסא אחריו ומוציאין אותו על הכתף אפילו באפריזין". כוונת דבריו היא שהאיסור הוא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, כמבואר בדבריו לעיל שם (הלכה א): "אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול אלא צריך לשנות". ולפי זה נראה שההיתר להוציא אדם רבים צריכים לו הוא דווקא ביום טוב, שהותרה בו מלאכת הוצאה, אך בשבת אסור בכל מקרה להוציא אדם בכיסא לרשות הרבים משום מלאכת הוצאה. וכן משמע גם מדברי הרמב"ם (שבת קכד ע"ב).

אמנם הטור הביא דין זה גם בהלכות שבת (אורח חיים סי' שא) ומשמע שאף בשבת מותר להוציא אדם בכיסא אם הרבים צריכים לו. ובבית יוסף (שם) תמה על הטור, שמשמע מדברי הראשונים שההיתר הוא דווקא ביום טוב אך בשבת אסור משום מלאכת הוצאה, ואף בכרמלית אסור. אמנם בסוף דבריו כתב הבית יוסף ליישב את דברי הטור שאפשר שמשום שהחי נושא את עצמו לא נאסר להוציא אדם אלא מדרבנן, ולכן התירו אם הרבים צריכים לו. וכן כתב הב"ח שם, שמוכח מהגמרא (שבת צג ע"ב) שהמוציא את החי במיטה פטור משום שהמיטה טפלה לו, ואם כן יש רק איסור דרבנן על הוצאת האדם בכיסא, ולא גזרו אם הרבים צריכים לו.

ויש לציין עוד שבש"ס תקבב כתב הבית יוסף פירוש אחר, והוא שיוציאין בכיסא – אין הכוונה שנושאים את האדם בכיסא, אלא שמוציאים אחריו כיסא כדי שיוכל לשבת עליו כשירצה. ועל פי זה כתב בפרישה (סי' תקבב ס"ק ד) שייתכן שדווקא באופן זה התיר הרמב"ם רק ביום טוב, משום שאין לומר כאן שהחי נושא את עצמו שהרי נושא את הכיסא בפני עצמו, אך אם מוציא את החי על הכיסא אולי יודה הרמב"ם שאף בשבת מותר אם רבים צריכים לו, וכדעת הטור.

אמנם, בהלכות שבת השמיט השולחן ערוך דין זה, וכתבו רק בהלכות יום טוב (או"ח תקבב, ב). ומזה נראה שדעתו להלכה היא שלא כטור, והתירו להוציא בכיסא אדם שהרבים צריכים לו רק ביום טוב. והמגן אברהם (סי' שא ס"ק כז) כתב שאף הטור התיר בשבת רק במקום שיש עירוב, אך במקום שאין עירוב אף הטור מודה שאסור. ובפרי מגדים (משבצות זהב סי' שא ס"ק יב) ביאר שדעת השולחן ערוך היא שאף שהחי נושא את עצמו ואין איסור הוצאה אלא מדרבנן, מכל מקום לא התירו כשהרבים צריכים לו אלא ביום טוב, שבה הותרה מלאכת הוצאה, ואינו אסור אלא משום עובדין דחול, אך בשבת שיש בכך גדר מלאכה – גזרו בכל מקרה. וכן דעת הצ"ח (ביצה כה ע"ב), שדווקא ביום טוב התירו, אך בשבת אסור משום הוצאה במקום שאין עירוב.

העולה מכל הנ"ל הוא שדעת רוב הפוסקים שבהוצאת אדם בכיסא לרשות הרבים יש איסור הוצאה מדרבנן, מכיוון שהחי נושא את עצמו והכיסא טפל לאדם. ואמנם מצאנו שחז"ל הקלו להוציא אדם שהרבים צריכים לו בכיסא, אך זה דווקא ביום טוב, שבו הוצאה הותרה, ולא אסרו בשאר אנשים אלא משום עובדין דחול.

ולעניין אופניים, הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (חלק א או"ח סי' כה) כתב שהרוכב באופניים לעניין הוצאה שווה למוציא את החי בכיסא, ויש בכך איסור דרבנן של הוצאה במקום שאין עירוב. ודעתו שם להקל בעיר שוודאי איננה רשות הרבים, משום שהחי נושא את עצמו. אך הוא מחמיר בעיר גדולה שלחלק מהראשונים יש בה רשות הרבים דאורייתא.

אך שמירת שבת כהלכתה (פרק לד הערה קג) הביא שהגרש"ז אויערבך השיג על ההשוואה בין הרוכב על אופניים למוציא את החי בכיסא. מצד אחד, יש לומר שהרוכב באופניים חמור מן המוציא את החי בכיסא, שכן המוציא את החי בכיסא ודאי עיקר פעולתו היא הוצאת החי, והכיסא טפל לחי, ועל כן אין כאן אלא איסור הוצאה מדרבנן. אך הרוכב באופניים, אינו מוציא חי אחר, אלא הוא עצמו היוצא, ועל כן יש לדון שפעולתו היא הוצאת האופניים (ולשיטת הבן איש חי יש לומר שהוא מוציא את עצמו באמצעות הוצאת האופניים, ושוב יש לומר שהאופניים טפלים אליו, והחי נושא את עצמו). ומצד שני, יש לומר שהרוכב

❖ היחס בין מכירת עליות לבין איסור ההקדשה בשבת

בשיעור למדנו את דברי המדרש, "חפצך אסורים, חפצי שמיים מותרים". דרשה זו היא הבסיס להיתר העיסוק בענייני מצוות בשבת. אך הגבולות של היתר זה צריכים עיון. הגמרא בהמשך מביאה מספר דוגמאות לכך –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א

רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרוייהו: חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת; וא"ר אלעזר: פוסקין צדקה לעניים בשבת; ואמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן: הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לפקח על עסקי רבים בשבת; ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: מפקחין פיקוח נפש בשבת; ואמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: הולכין לטרטיאות ולקרטיאות לפקח על עסקי רבים בשבת; ותנא דבי מנשיא: משדכין על התינוקת ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות

הבאנו את לשון הגמרא כולה כהשלמה לשיעור. אך אנו מתמקדים כעת במשפט המסומן. מותר לפסוק צדקה לעניים. משמע מכאן שמותר לדבר ולהתעסק, ואולי אפילו להתחייב כספית, בחשבונות כלכליים לצורך מצווה. מצד שני מצינו –

משנה מסכת ביצה פרק ה משנה ב

לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר ממשנה זו עולה שאסור להקדיש נכסים (בכל האופנים השונים של הקדשת נכסים) בשבת וביום טוב. הר"ן תמה על היחס בין המופיע בגמרא למופיע במשנה –

הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף סד עמוד א

פוסקין צדקה לעניים בשבת. תמהני אמאי שרי דהתנן [ביצה דף לו ב] אין מקדישין! ומצאתי בשם רבינו חננאל ז"ל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדבורו. ועדיין אין נוח לי דהא אין מעריכין לאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור

רבינו חננאל מציע חילוק – מותר לעסוק בענייני ההקדשות הללו, ואף להתחייב למסור משהו להקדש או לצדקה, אך אסור להקנות אותו לצדקה (ואם מקדיש חפץ מסוים, הוא נקנה להקדש במעשה זה, והרי זה כקניין).

אך הר"ן דוחה את החילוק, שהרי הערכה היא התחייבות ממונית, לא הקדשה של כסף מסוים. אם כך, מה ההבדל בין הערכה לבין פסיקת צדקה? הבית יוסף הציע לשוב לדברי רבינו חננאל –

בית יוסף אורח חיים סימן שו (לסעיף ו)

נראה לי דמעריך דמי שפיר למקח וממכר דהוי כקונה איש זה מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש הבית יוסף הסביר שגם בהערכה יש מקח מסוים. הערכה היא התחייבות לשלם את ערכו של משהו. אומר הבית יוסף – המשמעות היא שההערכה היא קנייה של אותו אדם מההקדש!

באופניים קל מן המוציא אדם בכיסא, כי שם הוא ודאי מוציא אדם, ועל כן יש בכך איסור הוצאה לפחות מדרבנן. אך הרוכב באופניים אינו מוציא דבר אלא הוא עצמו היוצא, והאופניים הם כמו נעליו שמשמש בהם ללכת. וכעין זה מצאנו (שולחן ערוך אורח חיים שא, יז) שחיגר שאינו יכול ללכת בלא מקל מותר לו לצאת בשבת במקל משום שהוא כמנעל שלו. ואף שאם יכול ללכת בלא מקל אסור לו לצאת במקל, היינו משום שאז אינו נעזר במקל לשם ההליכה אלא רק לוקח אותו כדי להיות בטוח שלא יפול (כן כתב השולחן ערוך הרב שם ס"ק יג), מה שאין כן באופניים, שאף שיכול ללכת ולא לרכוב עליהם, מכל מקום כאשר רוכב עליהם ודאי שמשמש בהם על מנת לנוע והרי הם כמו מקל שדינו כמנעל ואין בו איסור הוצאה. וכן דעת מו"ר הרב נחום רבינוביץ, שרכיבה על אופניים איננה הוצאה.

ובאגרות משה (אורח חיים חלק ד סי' צ) כתב שכיסא גלגלים לנכה נחשב כמנעל שלו. אך ייתכן שלדעתו דין זה הוא דווקא בנכה שאינו יכול לילך בלא כיסא גלגלים. אמנם בהר צבי (אורח חלק א סי' קע) ובמנחת יצחק (חלק ב סי' קיד) כתבו שייטכן שדווקא מקל ייחשב כמנעל שלו, משום שמסייע לו ללכת, אך כיסא גלגלים שאינו הולך אלא נושא את עצמו על ידי הכסא אינו נחשב כמנעל. וראה עוד בעניין כיסא גלגלים בשו"ת במראה הבזק חלק ו סי' לט הערה 9.

יש להוסיף לכך גם שחכמים גזרו שלא לצאת לרשות הרבים אף בדברים שמעיקר הדין אין בהם איסור הוצאה, אם יש חשש שהאדם יבוא להולך אותם בידיו ארבע אמות ברשות הרבים. חשש זה ודאי קיים באופניים, שפעמים רבות בחציית כבישים או כאשר יש מכשולים, אנשים מוליכים אותם בידיהם.

על כן, למסקנה, יש להתיר לרופא לחזור על ידי נסיעה באופניים אפילו מחוץ לעירוב. שהרי יש שמתירים לרופא לחזור אפילו על ידי עשיית מלאכות דאורייתא, ועל כן יש להתיר על כל פנים נסיעה באופניים, אשר לרוב הדעות אין בכך מלאכה דאורייתא אפילו בנסיעה ברשות הרבים ממש.

הכלבו השתמש בסברא של רבינו חננאל להצדיק מכירת עליות ושאר מגביות עבור בית הכנסת שעושים בשבת –

ספר כלבו סימן נח

אין מקדשין ולא מחרימין ולא מעריכין ביום טוב גזרה משום מקח וממכר, וכתב גאון אחד דוקא הקדש מזבח או דבדק הבית אסור שיוציא מרשותו לרשות גבוה ודומה למקח וממכר אבל עכשיו שנודרין להקדשות ספר תורה או עטרה או שמן למאור וכיוצא בהן מותר לפי שעדיין אין מיחדין שם דבר שיוציאו מרשותן ואינו דומה למקח וממכר

ההיתר, לדברי הכלבו, הוא שבעצם התחייבות לתת לבית הכנסת אין קניין. ברם, דבריו נכונים אודות מגבית, בה אנשים נודרים להביא דברים לבית הכנסת. אך אם מדובר ב'מכירת' עליות, האם זה פחות מקח וממכר מאשר ערכין? האור זרוע האריך לברר את המנהג לנדור לבית הכנסת כנגד העליות –

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן נ

מה שנוהג ש"צ כשקורא בשבת בספר תורה, ופעמים מברך את הקורא בתורה ואומר: "מי שבירך אברהם יצחק יעקב הוא יברך את פלוני שיתן נדר לכבוד התורה", היה מורי אבי זצ"ל תמיה על המנהג, דתנן פ' משילין (ביצה דף לו) - לא מקדישין לא מעריכין ולא מחרימין, ואמרינן בגמרא – מאי טעמא? גזירה משום מקח וממכר, ומאי שנא נודר נדר לחזן מהמקדיש, השתא לידור לגבוה אסור כל שכן להדיוט!

האור זרוע פותח בתמיה של אביו (ככל הנראה הכוונה היא למורו ורבו, הראב"ה) – כיצד אנו מתירים לומר מי שברך שמקדיש לבית הכנסת, כאשר במשנה מפורש שאסור! אביו מציע לדון לכף זכות אם ההקדש מיועד לעניים –

ובשלמא היכא שש"ץ עני היה נראה קצת להתיר, דדמי להא ... דאר"א פוסקין צדקה לעניים.

אך הוא דוחה את הסברא, וכאן אביו מורו מציע חילוק אחר בין הסוגיות – ההיתר לפסוק צדקה הוא רק אם יש צורך בצדקה בו ביום. אחרת אסור, כמו שהמשנה אסרה הקדשות וערכין –

בשבת מיהו אפ"י לש"צ עני לא מסתבר דשרי לידור לו, ד"ל דהוא דר"א מיירי בצדקה שצריכין לה היום, דהוי צורך היום, ודמי לחובות שקבוע להם זמן ... וכה"ג כתב בתוספת ריב"א פ' משילין, דכל חפצי שמים המוטלים עליו בו ביום לעשות – לא גזרו בהם, כגון לפסוק צדקה לעניים, ובו ביום צריכין עניים לצדקה, וכן ללמדו לתינוק ספר ואומנות הוא חייב בכל שעה ללמדו ועל התנוקות ... אבל הני מקדישין ומעריכין ומחרימין אינם מוטלים עליו בו ביום, דמצי להקדיש ולהעריך ולהחרים למחר, ודמי למקח וממכר להכי גזרו בהו! עכ"ל

האור זרוע מציע חילוק אחר בשם ריב"א – מותר לפסוק צדקות שחייב לתת (צדקה לעניי העיר וכדו'), אך אסור ליזום בשבת ויום טוב הקדשות שאין בהם חיוב –

בענין אחר חילק בתוס' ריב"א זצ"ל דאי נמי, הני רשות נינהו, ואי בעי מקדיש מעריך ומחרים, ואי לא בעי – ליתנהו חובה עלויה, גזרו בהו משום מקח וממכר. אבל לפסוק צדקה לעניים ולשדך על התנוקות וליארס וללמדו ספר לתינוק – חובה נינהו, ולא גזרי בהו משום מקח וממכר ...

לבסוף האור זרוע מסביר את היתר ההקדשה כשמעלים אדם לתורה. הגבאי אומר שהעולה יתן צדקה, אך העולה עצמו לא אומר דבר. האור זרוע אומר שבאופן הזה, זה כמו רבי יהושע בן קרחה, שהרי המקדיש עצמו לא הזכיר אף פעולה אסורה!

(כמובן שיתר הראשונים שלא חילקו כך יענו כנגדו – במקרה של ריב"ק, אף אחד לא הזכיר מעשה אסור. כאן הגבאי מודיע קבל עם ענייני מקח!)

מ"מ נראה בעיניי אני המחבר דמנהג של היתר הוא, דודאי אם היה אותו שקרא אומר בזה הלשון "אני נודר ליתן לך" – אז היה אסור, כי זה דומה למקדיש ומעריך. אבל הכא, ש"צ הוא שמברכו, והוא שותק ואינו נודר, אפילו כשאומר אותו שקרא לש"צ "תברכני", מכל מקום, הואיל שאינו מוציא בזה הלשון "אני נודר לך" – אין כאן איסור. ודמי להא דא"ר יהושע בן קרחה [אומר אדם לחבירו] הנראה שתעמוד עמי לערב ורבב"ח [אמר ר"י] הלכה כר"י בן קרחה. וארבב"ח אר"י מ"ט דריב"ק דאמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר אסור הרהור מותר – כמו כן בכאן, הואיל שלא אמר לו "ואני נודר" – אין כאן כי אם הרהור בעלמא, ומותר, ואינו דומה למקח וממכר, ולא למקדיש ומחרים

למעשה הרמ"א הביא שיש אוסרים להתחייב צדקה לבית הכנסת, אך ניתן לסמוך על המנהג להקל –

הגהות הרמ"א על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ו

י"א דבמקום שנהגין ליתן לקורא בתורה מי שצריך, ונודר לדקה או לחזן, דאסור בשבת לפסוק כמה יתן (א"ז): והמנהג להקל, דהא מותר לפסוק לדקה.